

ШТА ЈЕ НОВО У ПРЕДНАЦРТУ ЗАКОНА О ПЕНЗИЈСКОМ И ИНВАЛИДСКОМ ОСИГУРАЊУ СРБИЈЕ

Неизвесност, да ли изградити потпуно нов систем пензијског и инвалидског осигурања у нас или доградити постојећи систем, отклоњена је тиме што је одлучено да се догради постојећи систем. Основни разлог за овакав став био је: основна начела садашњег ситета пензијског и инвалидског осигурања одговарају степену развоја друштвено-економских односа у нашој земљи. Ова начела прокламују да се пензијско и инвалидско осигурање постави на економске основе уз примену принципа узамајности и солидарности осигураника; да се права одређују у складу са расподелом према раду и улагањима осигураника у пензијске фондове; да се прошири материјална основа осигурања и остваре довољне резерве које би гарантовале стабилност пензијских фондова; обавезно усклађивање пензија са трошковима живота и порастом личних доходака и њихово привремено усклађивање сходно порасту стандарда радника; да се цео систем усмери ка сталном јачању самоуправљања осигураника.

Међутим, потребно је, ради јаснијег одређивања и даљег учвршћивања и јачања положаја осигураника у будућности, указати да су се у току досадашњег спровођења постојећег система, појавили бројни проблеми управо због тога што утврђена начела система пензијског и инвалидског осигурања нису доследно ни довољно спроведена у живот. Треба, такође, приметити да су одређене тешкоће делом изазване и кретањима у другим областима нашег привредног и друштвеног живота, са којима је дугорочно социјално осигурање веома уско повезано. Даља настојања, као и резултати постигнути у том погледу, за сталним побољшањем положаја и јачања улоге радних људи, доприносе и делују као стабилизирајући фактор, значе стабилизацију положаја и улоге радничке класе у целини.

Не пуштајући се у детаљно навођење до сада појављених проблема — почев од начина финансирања, преко неоправданих разлика у висини пензија, које нису резултат доприноса у раду осигураника и њихових улагања у фондове, па све до усклађивања старих и нових пензија, — истакали бисмо ипак неке, по нашем ишљењу, основне. Утицај осигураника и поред испоњених позитивних настојања у развоју самоуправљања у пензијском и инвалидском осигурању, као и њихових самоуправних заједница и радних организација, на политику развоја и материјалне односе у овој области, још увек је недовољан. Последњих десетак година запажа се повећање пензионера брже од броја активних осигураника; мада се слична

кретања запажају и у другим земљама Европе, ипак су се она испољила у нас у знатно оштријем виду. Овај убрзанији процес пензионисања у нашој земљи настао је знатним делом као последица одређених проблема изван оних условљених самим системом пензијског осигурања. Број инвалидских пензионера показивао је забрињавајући пораст, какав није забележен готово ни у једној европској земљи.

Ово су, поред осталих, управо разлози да се обезбеди шире и садржаније учешће радника и пензионера у одлучивању о свим важнијим питањима осигурања. Радни човек је сазнао да сам себе осигурава а не да га осигурава држава, да у осигурању треба да усклађује своја права и обавезе и развија облике узајамности и солидарности на самоуправним основама. Неједнакост у области одлучивања доводи и у суштини је неједнакост у економској области.

Социјално осигурање, које је некада било само револуционарни захтев радничке класе, данас је стварност и има несумњиво веома значајан утицај на даљи развој социјалистичке свести наших радних људи. С обзиром на његову важну улогу и крупан значај, без обзира на његове недостатке и тренутне слабости у организацији и спровођењу, заслужује стални интерес и пуну пажњу, а не само када имамо потребе да се обраћамо појединим установама социјалног осигурања ради остваривања или коришћења својих права.

Радничка класа и у области социјалног осигурања, као и у осталом у низу других области и односа, где се као резултат победе радничке класе развијају и израбајују нови, хуманији односи, налази се у положају да је од захтева већ прешла на конкретно уређивање и регулисање на нов начин разноврсних односа. Отуда произилази нужност проучавања система социјалног осигурања у целини, у циљу изналажења бољих решења да се систем и спровођење социјалног осигурања развија у складу са целокупним друштвеним системом, нашим економским могућностима и даљим тенденцијама савременог развитка уопште. Ово проучавање социјалног осигурања условљава и битно друкчији приступ, с једне стране радни човек који је у савременим условима лишен власништва над средствима за производњу за материјално богаћење, па према томе и могућности да сам себе обезбеди кад је погођен одређеним социјалним случајевима: болешћу, старосћу, изнемоглошћу и сл., упућен је на ширу заједницу. С друге стране, улога и значај социјалног осигурања постају све важнији, с обзиром да социјално осигурање постепено прераста у систем опште социјалне сигурности. Социјална сигурност значи да човек мора бити ослобођен несигурности и страха када без своје кривице није више у стању да ради и привређује или да ради у довољној мери за одржавање своје егзистенције. Због свега овога, поред осталог, потребно је друштвено-политичку и економску функцију социјалног осигурања стално проучавати и оцењивати пређени пут.

Налазимо се управо у времену реформе друштвено-политичког и економског система. Доградња и даљи развој система пензијског и инвалидског осигурања поклапају се са фазом рада на поменутој реформи.

Важност, сложеност и деликатност проблема из области пензијског и инвалидског осигурања ради обезбеђења основног положаја радних људи

и пензионера и у вези с тим несумњива потреба да се обезбеди минимум јединства система, условили су да Савезна скупштина донесе закон којим би се обезбедио одређени минимум јединства система. У овом моменту имамо Нацрт закона о основним правима из пензијског и инвалидског осигурања у коме је садржан и одређен минимум јединства система, док је регулативи република и покрајина и самоуправи остављен цео комплекс питања из ове области. Само се по себи разуме, да тек када будемо имали савезни закон, онда ће се моћи сагледати колики простор и која питања ће бити остављена републичкој, покрајинској и самоуправној регулативи.

Будући да су се рад на изради Нацрта закона о основним правима из пензијског и инвалидског осигурања и Преднацрт закона о пензијском и инвалидском осигурању СР Србије одвијали истовремено, чини нам се корисним да укажемо на извесне нове предлоге, садржане у Преднацрту (за сада само за део који обухвата материју пензијског осигурања), као и разлоге за ове предлоге.

1. Поред права на старосну и породичну пензију, обезбеђује се и право на заштитни додатак уз пензију, право удове на отпремнину и право удове на материјално обезбеђење. Ова права обезбеђења су и важећим прописима, па се сматра да их убудуће треба утврдити законом. Постоје мишљења да би право удове на материјално обезбеђење, пошто у суштини не спада у материју пензијског осигурања, требало регулисати прописима о накнадама по основу привремене незапослености.

Нов квалитет у Преднацрту јесте што се заједнице пензијског и инвалидског осигурања овлашћују да могу предвидети, поред права утврђених законом, и друга права из пензијског осигурања, као право на новчане помоћи ради смештаја у домове, права у вези са годишњим одморима и сл.

2. Круг осигураника који се и сада законом обавезно осигуравају је задржан с тим, што се поставља могућност заједницама пензијског и инвалидског осигурања да, уколико за поједине категорије радних људи одређени развоји упућују на потребу да се и они укључе у обавезно пензијско осигурање, да и то предвиде својим општим актом. Овде долазе у обзир лица у радном односу са мање од половине пуног радног времена, лица у грађанскоправном односу и то по правилу за случај и несреће на послу. Чланови породице ових лица могли би остварити право на породичну пензију за случај смрти услед несреће на послу или професионалних болести.

За припаднике самосталних делатности, постоји предлог да се обавезно осигурају они припадници ових делатности који су већ укључени у пензијско осигурање као и они припадници о чијем се обавезном осигурању закључи уговор између њихове професионалне организације и Заједнице пензијског и инвалидског осигурања. Имајући у виду друштвени значај самосталних делатности као и став друштвене заједнице према овим делатностима, могуће је и решење, чини се да би и више одговарало, да се сви припадници самосталних делатности обавезно осигуравају, с тим

да се ово осигурање регулише уговором о пензијском осигурању. Пензијско осигурање земљорадника према предлогу требало би регулисати посебним законом.

3. Код старосне пензије (Преднацрт предвиђа услове који су садржани у нацрту закона о основним правима из пензијског и инвалидског осигурања) квалитатно ново јесте то што се ублажавају услови за утврђивање тзв. извињавајућих периода који су од значаја за примену одредаба о густини стажа, као и што се заједницама даје могућност да својим општим актом предвиде и извињавајуће периоде који нису одређени законом.

4. Превремена пензија задржава се преднацртом као трајан институт и то под условима одређеним нацртом Закона о основним правима из пензијског и инвалидског осигурања.

5. Породична пензија у суштини се регулише на начин предвиђен у Нацрту, с тим што се за регулисање ближих услова под којима се сматра да осигураник издржава члана породице и да члан породице нема сопствених прихода за издржавање овлашћује Заједница пензијског и инвалидског осигурања.

6. За регулисање пензијског основа Преднацрт предвиђа две варијанте.

По првој варијанти — пензијски основ би се утврђивао непосредно од оствареног личног дохотка у последњих 10 година. Валоризација личних доходака из ранијих година вршила би се према кретању личних доходака свих запослених према нивоу просека личних доходака у последњој години.

Новина у оквиру ове варијанте јесте увођење најнижих и највиших пензијских основа код којих се може одредити пензија и то по категоријама стручне спреме. Ове основе одређивала би Заједница пензијског и инвалидског осигурања примењујући при томе мерила из друштвеног договора о усклађивању расподеле доходака и личних доходака.

По другој варијанти — утврђивање пензијског основа вршило би се путем осигураничких разреда и основица осигурања. Ова варијанта разликује се од прве утолико што би се вршило одређено свођење индивидуално остварених личних доходака на одређене фиксне односе. Предност ове варијанте јесте што би се олакшало валоризовање личних доходака из ранијих година и што би постојале погодније могућности за одређивање најнижих и највиших основица осигурања по категоријама стручне спреме.

7. Висина старосне пензије одређивала би се према важећој скали пензијских процената.

Квалитетно ново је то што се предвиђа повећање пензије за половину процента предвиђених за пуну годину пензијског стажа у случају да преостали стаж краћи од годину дана износи 6 месеци и више. Такође је преостали стаж краћи од годину дана износи 6 месеци и више ако осигураник по остваривању права на пензију ради дуже од једне године а не три године као што је по важећим прописима.

8. Заштитни додатак уз пензије задржава се и у основи би се регулисао као и по важећим прописима. Ново је што би уживаоцима пензија са дужиим стажом (30 и више година — жене, односно 35 и више година мушкарци) припадао заштитни додатак без обзира на висину прихода уживаоца пензије и чланова његовог домаћинства.

9. Висина породичне пензије одређивала би се као и по важећим прописима. У одредбама о коришћењу пензија предвиђено је да деца могу користити пензију по основу оба родитеља, с тим што би Заједница пензијског и инвалидског осигурања одређивала колики би могао бити укупан износ породичне пензије по оба основа.

10. За усклађивање пензија са економским кретањима Преднацрт даје две варијанте које одговарају варијантама о начину одређивања пензијског основа.

Према првој варијанти која би важила у случајевима када је пензијски основ утврђен непосредно од оствареног личног дохотка, постоји предлог да се пензије обавезно усклађују сваке године према порасту номиналних личних доходака, с тим што би се узимало у обзир и кретање трошкова живота уколико би оно било веће од пораста личних доходака. Алтернативни предлог јесте да се пензије усклађују сваке године у целини према порасту трошкова живота и делимично према реалном порасту личних доходака, с тим да се при томе узима најмање једна половина реалног пораста личних доходака.

Према другој варијанти која би важила у случајевима када је пензијски основ утврђен према основицама осигурања, усклађивање пензија вршило би се аутоматски са променама износа основице осигурања.

Ови предлози полазе од тога да се интенције садржане у Уставним амандманима, савезном закону и другим документима, нарочито у погледу поштовања минулог рада, најпотпуније могу остварити путем аутоматског усклађивања пензија са порастом личног дохотка.

11. Пензијски стаж регулисан је подробно у Нацрту закона о основним правима из пензијског и инвалидског осигурања. Преднацрт преузима те одредбе.

Новину у погледу пензијског стажа представља предлог за увођење институције докупа стажа. На основу поставки да стаж могу докупити осигураници и радне организације и то за стицање права и за одређивање висине пензије, највише у трајању до пет година, докуп стажа регулисала би Заједница пензијског и инвалидског осигурања.

У Преднацрту је јасно изражено схватање и заузет прецизан став да у погледу утицаја запошљања на исплату пензија неопходно је у принципу искључити могућности да се остварује и пензија и лични доходак. То би било у услужјевима рада са скраћеним радним временом, нарочито стога што оставља могућности да се остварује пензија и у току рада са скраћеним радним временом, те може у пракси бити изиграно. Од значаја је да запошљање у току кога је обустављена исплата пензије даје право на поновно одређивање пензије и на повећање пензије.

Схватање по коме је ступање у брак удове и деце утицало на губитак права на пензију, и било садржано и изражено у одредбама о коришћењу пензија, напуштено је. Сматра се да би остајање при оваквом схва-

тању и задржавање одредби у Закону у будуће још више него до сада отежавали нормално решавање личних и породичних односа, разних и различитих ситуација у којима се могу наћи чланови породице умрлог осигураника, а тиме у крајњој линији и решавање социјалних проблема иззваних смрћу осигураника.

др Милан Деспотовић

РЕЗЈУМЕ

Что нового в предварительном тексте Закона о пенсиях и пенсионном обеспечении инвалидов СР Сербии

Социальное обеспечение в прежние времена бывшее всего лишь революционным требованием рабочего класса, сегодня стало действительностью и имеет вне сомнения крупное значение и влияние для дальнейшего развития социалистического сознания трудящихся. В силу этого вытекает необходимость непрерывного изучения систем социального страхования в целом, с целью нахождения более лучших решений, чтобы система и осуществление социального обеспечения развивались в соответствии с ростом общественного развития, экономическими возможностями и дальнейшими тенденциями современного развития вообще.

Неизвестность, следует ли у нас создать совершенно новую систему пенсионного обеспечения инвалидов или же дополнить существующую систему, отклонена решением о дополнении существующей системы. Главной причиной такого решения явилось обстоятельство, что основные начала действующей системы пенсионного и инвалидного обеспечения отвечают степени развития общественно-экономических отношений в нашей стране.

Познакомив с содержанием и тенденциями этих начал, автор указывает, что в ходе применения действующей системы возникли многочисленные проблемы именно потому, что провозглашенные начала не достаточно последовательно проводились в жизнь.

В заключение автор излагает, что качественно нового предложено в предварительном тексте Закона о пенсиях и пенсионного обеспечения инвалидов СР Сербии, следуя порядку изложения в предварительном тексте закона.

SUMMARY

The New Elements in the Serbian Draft Law of Pensions and Insurance of Invalids

Social security, once a revolutionary claim of labour class only, today is a reality having undoubtedly great significance and influence for further development of the socialist awareness of working people. Consequently, this exacts a permanent study of the system of social security globally in order to find better solutions, to develop the system and implementation of the social security in conformity with the entire social system, economic possibilities and future tendencies of modern development in general.

The question whether to build an entirely new system of pensions and insurance of invalids in Yugoslavia, or to improve the one in force has been solved by the decision to complement the system in use. The main reason for this decision was: the basic principles of the system in force correspond to the degree of development of socioeconomic relations in our country.

The author explains what these principles constrain and proclaim, pointing out that in the course of implementation of the present system numerous problems have come up, because the principles were not consequently applied in practice.

The essentially new provisions in the Draft Law of Pensions and Insurance of Invalids of the Socialist Republic of Serbia are commented following the order of the institutes contained in the Draft.

RÉSUMÉ

Quelles sont les nouveautés dans l'avant-projet de la loi relative à l'assurance de retraite et à l'assurance invalidité

La sécurité sociale, qui était autrefois seulement la réclamation révolutionnaire de la classe ouvrière, est aujourd'hui une réalité et elle a incontestablement une importance considérable et de l'influence sur le développement ultérieur de la conscience socialiste des hommes travailleurs. D'où il s'ensuit qu'il est nécessaire de procéder à l'étude constante du système de la sécurité sociale dans l'ensemble dans le but de trouver de meilleures solutions à ce que le système et la réalisation de la sécurité sociale se développent en conformité avec le système social tout entier, les possibilités économiques et les tendances ultérieures du développement contemporain en général.

L'incertitude, s'il faut édifier un système entièrement nouveau de l'assurance de retraite et de l'assurance invalidité chez nous ou s'il faut faire des annexes au système existant, est écartée par la décision sur les annexes au système existant. La raison principale pour adopter une telle décision était la suivante: les principes fondamentaux du système existant de l'assurance de retraite et de l'assurance invalidité correspondent au degré de développement des rapports socio-économiques dans notre pays.

Une fois que l'auteur a exposé ce que ces principes expriment et proclament il a attiré l'attention sur le fait que, au cours de la mise en application du système jusqu'à présent, de nombreux nouveaux problèmes se sont posés, justement parce que les principes déterminés n'ont pas été réalisés dans une mesure suffisante avec un esprit de suite.

Enfin l'auteur a signalé les nouveautés qualitatives proposées dans l'Avant-projet de la Loi relative à l'assurance de retraite et l'assurance invalidité de la République socialiste de Serbie d'après l'ordre des dispositions contenues dans l'Avant-projet.